

РОЗДІЛ 4. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ
І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКАМЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИРОБЛЕННЯ ПРИНЦИПІВ РОЗРОБКИ
МОДЕЛІ ЕНЕРГОЕКОНОМІЧНОГО ЗОНУВАННЯ ТЕРИТОРІЙ РЕГІОНІВMETHODICAL APPROACH TO THE MANUFACTURE OF THE PRINCIPLES
OF THE DEVELOPMENT OF THE MODEL OF ENERGY-ECONOMIC PLANNING
OF TERRITORIES OF REGIONS

У статті розглянута важлива проблема збалансування компоненти регіональної інфраструктури - енергоекономічних зон території регіону. Розроблено методичний підхід до використання принципів розробки моделі електроекономічного зонування територій. Представлені базові принципи і характеристики електроенергетичного зонування. Обґрунтовано, що головним завданням енергоекономічного зонування є формування на основі наявного потенціалу та встановлених пріоритетів розвитку регіональної економіки раціональної структури генерації в регіоні.

Ключові слова: електроенергетика, паливно-енергетичний комплекс, енергоекономічних зонування, територія регіону.

В статье рассмотрена важная проблема сбалансирования компоненты региональной инфраструктуры – энергоэкономических зон территории региона. Разработан методический подход к использованию принципов разработки модели электроэкономического зонирования территорий. Представлены базовые принципы и характеристики электроэнергетического зонирования. Обосно-

вано, что главным заданием энергоэкономического зонирования является формирование на основе имеющегося потенциала и установленных приоритетов развития региональной экономики рациональной структуры генерации в регионе.

Ключевые слова: электроэнергетика, топливно-энергетический комплекс, энергоэкономическое зонирование, территория региона.

The article considers an important problem of balancing the components of the regional infrastructure - the energy-economic zones of the region's territory. A methodical approach to the use of the principles for the development of a model for the electro-economic zoning of territories was developed. Basic principles and characteristics of electric power zoning are presented. It is substantiated that the main task of energy-economic zoning is the formation of a rational generation structure in the region on the basis of the existing potential and established priorities for the development of the regional economy.

Key words: electric power industry, fuel and energy complex, energy-economic zoning, territory of the region.

УДК 330.12:332.133.6

Дробот С.А.

генеральний директор державного концерну «Ядерне паливо»

Постановка проблеми. Електроенергетика є основною інфраструктурною галуззю на рівні регіонів, що постачає електрику і тепло до усіх господарюючих суб'єктів. З енергоспоживанням пов'язані і рівень соціально-економічного розвитку території регіону, і загальна ділова активність, і умови життя населення. Економічно розвинені країни в енергетичних стратегіях розвитку орієнтуються в напрямі забезпечення максимальної енергонезалежності при зростанні частки нетрадиційних енергетичних ресурсів та відновлюваних джерел енергії в енергобалансі країни. Світова енергетика знаходиться на порозі неіндустріального етапу розвитку, основними трендами якого передбачаються кількісне і якісне зростання в областях генерації та споживання електроенергії, а також подальша глобалізація й водночас регіоналізація енергетики. Накопичені за останні десятиліття знання і розроблені технології вимагають для свого всеосяжного застосування якісно нових підходів та ідеології до розвитку енергетики [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Енергетична політика спирається на сучасні

досягнення і прогноз пріоритетних напрямів фундаментальної і прикладної вітчизняної і світової науки в енергетичній сфері. Розвиток фундаментальних досліджень – найважливіша умова створення нових високоефективних методів і методик технологій в енергоекономічному секторі української національної і регіональної економіці.

Фундаментальним дослідженням енергоекономічних систем у т.ч. на рівні регіонів та їх територій присвячені роботи В.В. Бушуєва, Н.Н. Воропай, В.В. Івантера, Б.Н. Летягіної, І.М. Мазур, Ю.В. Трифонова, А.К. Шидловського, М.П. Ковалька, В.Г. Дерзкого, В.Г. Андрійчука, В.А. Маляренко, А.Ю. Семеновського та ін., певний внесок у розвиток теоретичних питань за окремими напрямами проблеми, що досліджується, внесли вчені: С.С. Чернов, Ю.А. Лебедев, Ю.В. Трифонов, П.С. Беляєв, М.О. Данилюк, І.М. Мазур, М.В. Гнідий, Є.В. Хлобистов, В.О. Баранник, А.Н. Шевцов, А.З. Дорошевич, М.Г. Земляний та інші.

Стрімка і глибока трансформація світової енергетики визначається складним комплексом політичних, економічних, технологічних, соціальних,

ресурсних, екологічних факторів, які динамічно змінюються. Нові зовнішні виклики посилюються складним станом української електроенергетики.

Аналіз стану та перспектив розвитку паливно-енергетичного комплексу та складових його системи показує значне старіння основних виробничих фондів, високу частку втрат при виробництві та передачі енергії, крайню недостатність інвестиційних ресурсів для оновлення та розвитку енергетичних галузей, брак кваліфікованих кадрів та ряд інших негативних явищ.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка методичного походу до використання базових принципів у межах формування моделі енергоекономічного зонування територій регіонів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Енергетична система країни, в т. ч. регіонів, не може впоратися з викликами, які постають перед нею, без переходу на нову інтелектуальну технологічну базу, а старіюча інфраструктура, розрахована на жорстку ієрархічну структуру і обмежена вузькими рамками галузевого підходу, не дозволяє здійснити такий необхідний технологічний перехід. Для успішної адаптації до цієї трансформації, забезпечення довгострокової енергетичної безпеки України, її регіонів і технологічного лідерства, необхідно закладати технологічний та інституційний фундамент вже зараз [2].

Необхідно відзначити, що в Україні досі не склалися цілісного теоретико-методологічного підходу до управління електроенергетикою з урахуванням територіальної інтеграції в сучасних умовах розвитку світової економіки. З системних позицій електроенергетика розглядається як складна техніко-еколого-соціо-економічна система, елементами якої пропонується виділення енергоекономічних зон, доповнюють існуючу територіальну організацію енергопостачання країни та її регіонів.

Становлення паливно-енергетичного комплексу відбувалося за часів радянської політекономії і мало жорстко централізовану ієрархічну спрямованість у структурі управління і планування. Формування територіально-генеруючої структури електроенергетики і всього ПЕК здійснювалося на основі цілей, методів і принципів народногосподарського планування, які припускали, що територіальні межі енергоекономічних зон збігалися з кордонами економічних районів, союзних республік колишнього СРСР або комбінацією між ними. Критеріями, що визначають територіальний поділ енергетичної сітки, крім географічного поділу також були специфіка галузей і регіонів, наявність паливно-енергетичних ресурсів, можливість оптимального перетікання енергії та встановлення одиничних генеруючих об'єктів [3].

Територіальний поліцентризм не сприяє підвищенню енергоефективності національної економіки, стимулюванню енергозбереження, розробці і впровадженню високотехнологічних технологій та сталому розвитку електроенергетики і знижує енергетичну і економічну безпеку країни. Даний підхід до територіального зонування електроенергетики не дозволяє повною мірою використовувати динамічні властивості окремих енергетичних зон, в тому числі спектр можливих змін параметрів енергосистеми у відповідь на обурення зовнішнього середовища. Ситуацію ускладнює наявність системних протиріч інтересів суб'єктів енергетичної системи – виробників і споживачів електроенергії, регіональних територіальних органів влади, екологічних фондів, що мають різні цільові функції розвитку. Нові зовнішні виклики посилюються складним і негативним станом української електроенергетики.

Головним завданням енергоекономічного зонування є формування на основі існуючого потенціалу і встановлених пріоритетів розвитку вітчизняної економіки надійної, економічно ефективної, яка оптимально використовує паливні ресурси регіонів країни раціональної структури генеруючих потужностей і електромережових об'єктів, створення умов для запобігання найбільш ефективним способом прогнозованих дефіцитів електричної енергії та потужності, підвищення енергоефективності, енергетичної та економічної безпеки України [4].

На наш погляд, слід розглядати енергоекономічне зонування, як особливий інститут співробітництва організацій електроенергетики з господарюючими суб'єктами регіонів і їх населенням, з метою максимізації синергетичних ефектів і посилення на сучасному етапі ролі альтернативної енергетики. Таке розуміння зонування в рамках ПЕК несе в собі великий потенціал для довгострокового розвитку галузі. На *рис. 1* представлені базові характеристики енергоекономічного зонування.

На *рис. 2* представлені авторські принципи енергоекономічного зонування територій регіонів. Слід зазначити, що обґрунтування процесу енергоекономічного зонування територій слід

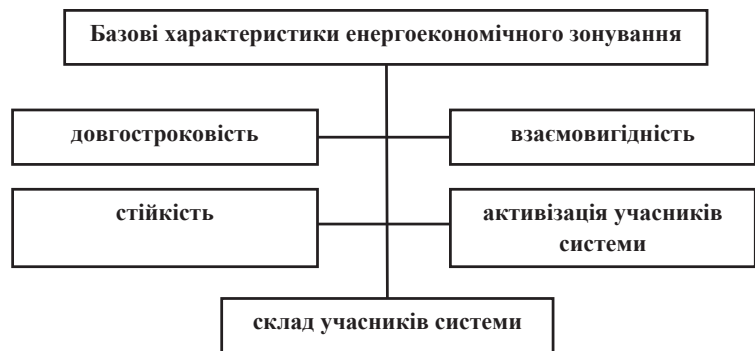

Рис. 1. Базові характеристики електроенергетичного зонування [1]

пов'язувати з реалізацією основних принципів. При цьому, при виділенні енергоекономічних зон на території регіону пропонується керуватися типологією: за характером і функціональною ознакою; в залежності від величини втрат енергоресурсів у процесі здійснення основної діяльності; за ступенем інтегрованості в національну й регіональну економіку; за масштабом; за інноваційною спрямованістю; за типом розвитку.

На рис. 3 представлена концептуальна модель енергоекономічної зони, в якій центром є генеруючі підприємства, що виробляють електроенергію в межах території регіону. В основу розробки організаційно-економічного механізму управління територіальної електроенергетики, на думку автора, має бути покладено кластерний підхід, використання якого дозволить найбільш ефективно здійснювати процес енергоекономічного зонування територій.

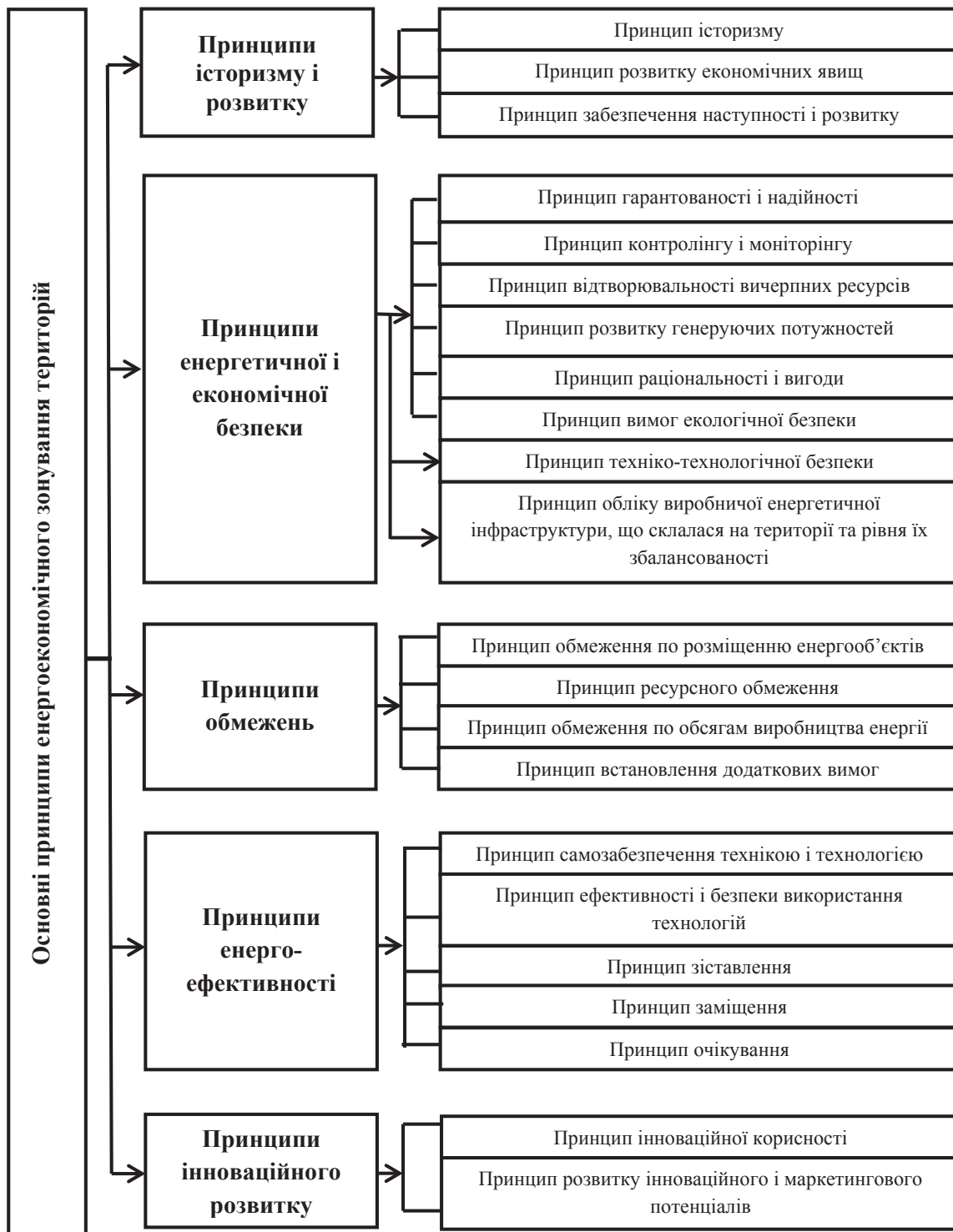

Рис. 2. Базові принципи енергоекономічного зонування територій

Формування енергетичної структури, з урахуванням специфіки конкретної території регіону пропонується здійснювати шляхом переходу аналогових управлінських систем на першому етапі на цифрові зі створенням єдиного інформаційного простору, а на другому етапі розвитку – на інтелектуальні.

Створення «розумної мережі» енергоекономічної зони пропонується здійснювати в декілька етапів:

1. Модернізація енергетичних об'єктів на основі технології *SmartGrid*, стимулювання будівництва об'єктів малої генерації поруч із споживачами, використання відновлюваних джерел енергії (вітряних установок, сонячних батарей,

енергії біопалива), встановлення на підстанціях основних елементів «розумної мережі», інноваційних цифрових комплексів, що використовують волоконно-оптичні зв'язки з автоматизованою системою управління, контролю та захисту. Збільшення видів і кількості генеруючих об'єктів потребує створення ефективної служби диспетчерського управління [5].

2. Створення територіальних інтелектуальних енергоекономічних зон з орієнтиром на реалізацію завдань енергопостачання незалежно від дій споживачів, введення механізмів регулювання споживання електроенергії [6].

3. Створення мережі гарантованого локального безперебійного енергозабезпечення об'єктів соці-

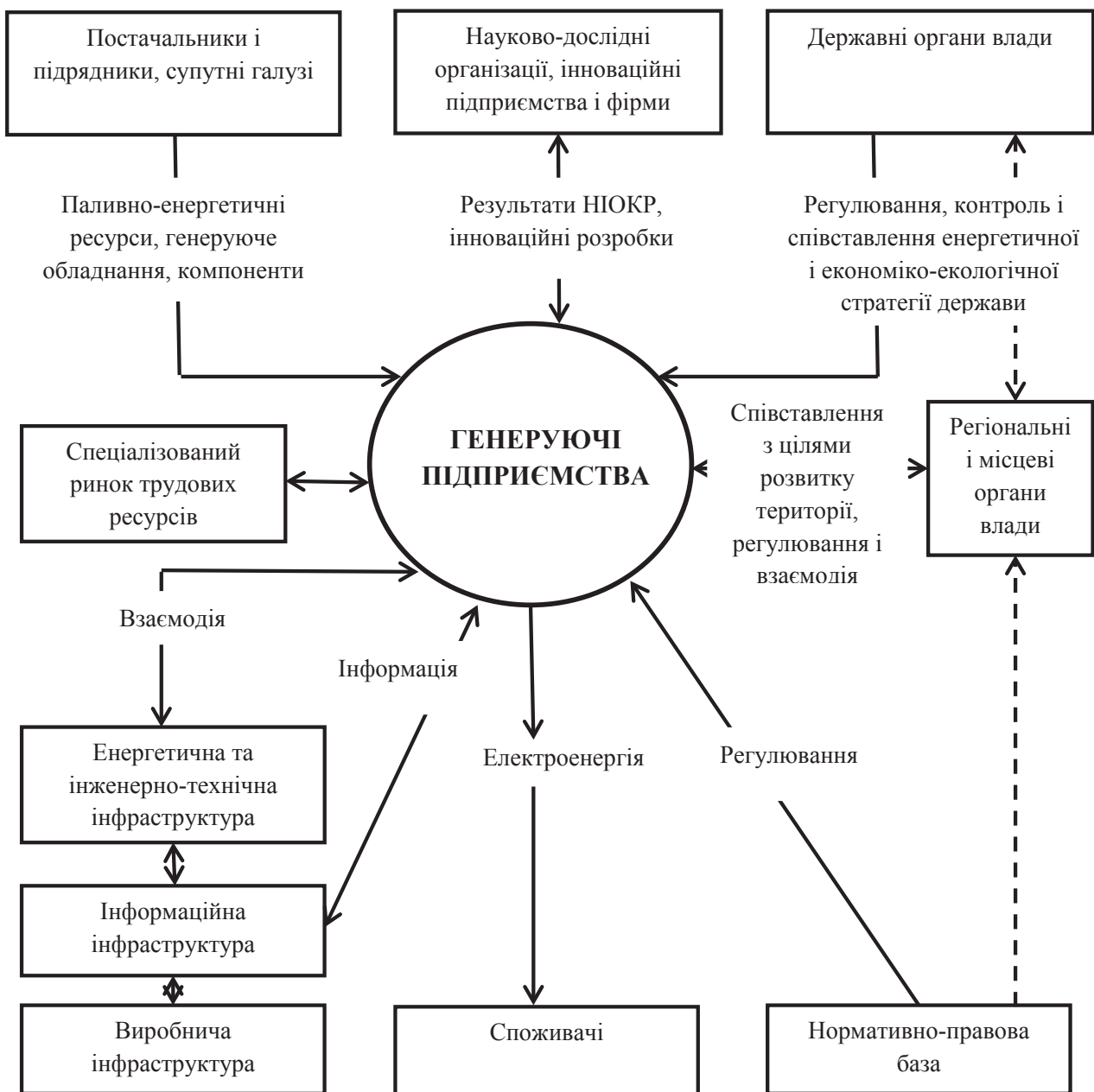

Рис. 3. Концептуальна модель енергоекономічної зони територій регіону

Рис. 4. Модель розробки ССП для оцінки енергоефективності ЕКР

альної сфери (соціальної інфраструктури) та установ особливої важливості, використання відновлюваних джерел енергії, організація оптимальної системи управління навантаженням, потужністю і напругою, зростання пропускної здатності ліній електропередач.

Система показників оцінки енергоефективності регіону (в рамках методичного підходу до проблеми збалансування компоненти регіональної інфраструктури – енергоекономічних зон території регіону) на думку автора повинна бути заснована на чітких вихідних принципах, які точно визначають місце кожного показника в системі, його відношення до узагальнюючого показника і взаємовідносин показників системи між собою.

У рамках підходу, що розглядається, покладені наступні принципи:

1. Відповідність показників вимогам всіх суб'єктів енергетичної системи.
2. Взаємозв'язок показників оцінки з ключовими факторами успіху основних видів діяльності паливно-енергетичного комплексу.
3. Вибір цільових значень показників оцінки на основі аналізу результатів діяльності минулого періоду, поточного стану, перспектив розвитку в майбутньому (урахування трьох вимірів).
4. Надання узагальнюючої оцінки енергоефективності на основі групування окремих показників в інтегральний показник по певним напрямкам оцінки.
5. Збалансованість системи показників оцінки енергоефективності.

Збалансована система показників дозволяє реалізувати в якості основної мети максимально

можливе задоволення потреб зацікавлених сторін: споживачів, власників акцій генеруючих підприємств, робітників і суспільства загалом (рис. 4).

Розробляючи систему критеріїв визначення енергоефективності варто враховувати історичні аспекти формування енергетичної системи країни. Створення й планування територіально-виробничої структури паливно-енергетичного комплексу країни обумовлювалося й диктувалося в першу чергу просторовими об'єктами – енергоекономічними зонами, які обиралися, вочевидь, міркуваннями й властивостями «природних економічних територій», їх «потенційної структуроутворюючої здатності».

Споконвічно енергоекономічні: зони виявлялися як функції від умов і характеру господарського освоєння території країни, характеру розміщення виробничих споживачів, соціальної сфери, населення. Відповідно до моделі «центр-периферія» природним масштабом енергоекономічної зони для розподілу сітки енергопостачання було зосереджене енергоспоживання великих міст, індустріальних центрів по типу «промисловий центр – енергетична інфраструктура».

У підборі контурів енергоекономічних зон «природні» властивості підходу «промисловий центр – енергетична інфраструктура» добре себе проявляли при вирішенні завдань енергозабезпечення вилучених ізольованих районів, локальних вузлів (в основному в північних, північно-східних районах країни), а також при обґрунтуванні проектів розвитку локальних (місцевих) джерел енергії й палива. Через високі транспортні витрати й фактори надійності енергопостачання вилучених районів плану-

валося максимально переводити на самозабезпечення по енергії й паливу у випадку якщо це було досяжно технологічно.

З огляду на історично сформовану структуру енергетичної галузі, в основу визначення енергоефективності регіонів, на наш погляд, доцільно включити сім критеріїв оцінки енергоекономічних зон: інноваційний, функціональний, екологічний, економічний, технічний, соціальний (по навантаженню інтересів різних груп населення й бюджетних організацій), аллокативний.

1. *Екологічна ефективність*. З позицій екологічної ефективності в ту саму функціональну зону варто включати території, подібні до їх середовищеутворюючої або екологічної функції. Наприклад, території одного водозбірного басейну, місця перебування певних, найцінніших у природоохоронному відношенні видів флори й фауни, що має велике значення для збереження й реалізації функцій тієї або іншої екосистеми. Такі території повинні утворювати енергоекономічні зони, в яких електрична й тепла енергії виробляються за рахунок використання екологічно чистих технологій. Тентові електростанції, що здійснюють значний негативний вплив на навколишнє середовище не можуть бути розміщені в даних зонах.

2. *Економічна ефективність*. Значення енергоекономічного зонування території, на якій здійснюється (або буде здійснюватися в майбутньому) господарська діяльність, в тому, щоб за можливістю безконфліктно сполучати різні схеми енергопостачання із завданнями підвищення ефективності функціонування як енергетичних підприємств, так й інших господарюючих суб'єктів і населення. Тому важливо, щоб зонування відповідало вимогам ефективності по навантаженню інтересів і характеру використання території.

3. *Функціональна ефективність*. Визначається за ступенем конфліктності між інтересами різних зацікавлених сторін, а також між пріоритетними завданнями енергосистеми даної зони.

4. *Соціальна ефективність*. Енергоекономічне зонування повинне сприяти підвищенню рівня життя населення. Так на територіях населених пунктів з високим рівнем безробіття повинні бути створені такі енергоекономічні зони, які забезпечать створення додаткових робочих місць.

4. *Інноваційна ефективність*. Характеризується рівнем розвитку інноваційної системи, виробничого застосування наукових розробок. Енергоекономічне зонування повинне сприяти розвитку фундаментальних і прикладних досліджень. Енергоекономічні зони, що мають підвищену інноваційну активність, сприяють створенню нових дочірніх інноваційних проектів, що сприяють покращенню результатів виробництва й передачі електроенергії, причому проектів, що мають переважно прикладний характер. Відповідно, зі збіль-

шенням інноваційної ефективності збільшується обсяг додатково залучених коштів.

5. *Технічна ефективність*. Відображає, наскільки ефективно використовуються паливно-енергетичні ресурси й вироблена електроенергія, тобто чи досягається максимальний ефект при використанні даного набору факторів виробництва. У літературі представлені два основних підходи до оцінки технічної ефективності: параметричний – stochastic frontier analysis (SFA) і непараметричний – data envelopment analysis (DEA). Обидва підходи визначають індекс ефективності спостережуваних господарюючих суб'єктів, що є мірою відстані крапки, що описує виробничий процес на підприємстві, від границі виробничих можливостей. Підприємства, що знаходяться на цій границі, є повністю ефективними, а неефективність інших підприємств росте зі збільшенням відстані від виробничої границі.

7. *Аллокативна ефективність*. Енергоекономічне зонування повинне враховувати критерій використання факторів виробництва у пропорціях, що забезпечують максимальний випуск продукції при заданих цінах. Основний метод оцінки аллокативної ефективності – визначення вартості граничного продукту – VMP (value of marginal product). Вона обчислюється на базі економетричної оцінки виробничих функцій. Використання паливно-енергетичних ресурсів у виробництві електроенергії є аллокативно ефективним, якщо вартість граничного продукту ресурсу дорівнює його ціні.

Висновки з проведеного дослідження. Загалом, з розумінням розвитку електроенергетики територій регіонів, як бізнес-процесу і особливого економічного інституту, слід продовжити розробку методології системи взаємопов'язаних функцій управління територіальної електроенергетики з урахуванням необхідності формування організаційно-економічного механізму управління, розробки стратегії управління, принципів енергоекономічного зонування територій регіонів. При цьому, енергоекономічне зонування територій регіонів дозволить реалізувати основні задачі підвищення енергоефективності економіки України і її регіонів. Також, при плануванні функціонування енергетичних систем, в т.ч. на рівні регіонів, найбільшу цінність для підготовки рішень з енергоекономічної політики представляє адекватність і повнота вибірки показників, які необхідно класифікувати за групами: показники енергоспоживання, які враховують: норми електроспоживання у розрахунку на одиницю виробленої продукції; норму енергоспоживання у розрахунку на одну людину, яка проживає на території, що досліджується; структури споживання по галузям господарського комплексу регіону; показника самозабезпечення електроенергією, який розраховується, як відношення структури споживання електроенергії,

що склалася до виробленої в регіоні, до сукупної потреби; показника енергопотенціалу енергетичної системи і показники ефективності функціонування генеруючих підприємств (обсяг виробленої електроенергії в розрахунку на 1 Вт встановленої потужності, корисне відпускання електроенергії, показники ефективності використання генеруючих потужностей).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Летягина В.Н. Энергетическая отрасль в условиях инновационного развития экономики: [монография] / Е.Н. Летягина – М.: изд-во «Креативная экономика», 2011. – 230 с.
2. Мазур І.М. Організаційно-економічний механізм забезпечення енергетичної безпеки національної економіки: [монографія] / І.М. Мазур. – Івано-Франківськ: НАІР, 2014. – 648 с.

3. Семеньковський А.Ю. Концептуальні підходи до вдосконалення системи забезпечення енергетичної безпеки України / А.Ю. Семеньковський // Нац. ін-т стратегічних досліджень [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/file/2011_table/1219_dop.dpf

4. Шевцов А.І. Енергетична безпека України: стратегія та механізми забезпечення / А.І. Шевцов, М.Г. Земляний, А.З. Дорошевич, В.О. Баранік та ін.; За ред. А.І. Шевцова – Дніпропетровськ: Пороги, 2002. – 264 с.

5. Мунтян В.І. Економічна безпека України: [монографія] / В.І. Мунтян. – К.: КВІЦ, 1999. – 464 с.

6. Салашенко Т.І. Підвищення енергоефективності промислового регіону: Вибір пріоритетних напрямів економії енергоресурсів за видами промислової діяльності / Т.І. Салашенко // Економічний форум. – 2001. – № 4 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbu.gov.ua/i-pdf/NpKntu_e_2012_21_18.pdf – Назва з екрану.

МАРКЕТИНГОВО-ЛОГІСТИЧНІ АСПЕКТИ АКТИВІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ

MARKETING AND LOGISTICS ASPECTS OF THE REGIONAL TOURIST ENTERPRISES ACTIVITY STEPPING UP

У статті розкрито значення застосування маркетингових та логістичних принципів для розвитку туристичного бізнесу; розглянуто особливості застосування маркетингових інструментів у туризмі; визначено роль та особливості застосування логістичної системи у сфері туристичної діяльності.

Ключові слова: маркетинг, логістика, логістичні системи, туристична діяльність.

В статье раскрыто значение применения маркетинговых и логистических принципов для развития туристического бизнеса; рассмотрены особенности применения маркетинговых инструментов в туризме;

определена роль и особенности применения логистической системы в сфере туристической деятельности.

Ключевые слова: маркетинг, логистика, логистические системы, туристическая деятельность.

The article reveals the importance of marketing and logistic principles application for the development of tourism business; the peculiar features of the marketing tools implementation in tourism have been under consideration; the role and peculiarities of the logistics system application in the sphere of tourism activity have been determined.

Key words: marketing, logistics, logistic systems, tourism activity.

УДК 332.012.2

Проскура В.Ф.

д.е.н., професор кафедри менеджменту та управління економічними процесами Мукачівський державний університет
Микуланинець С.І.

аспірант
Мукачівський державний університет

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання зростає роль маркетингу та логістики як дієвих інструментів підвищення рівня ефективності господарської діяльності будь якого підприємства. Специфічні особливості формування та просування туристичного продукту зумовлюють стрімке зростання потреби у впровадженні логістичної концепції у туристичну галузь. Аналіз процесу створення та реалізації туристичної послуги, свідчить про низький рівень запровадження маркетингових та логістичних принципів у діяльності вітчизняних підприємств у порівнянні з країнами з розвинутою ринковою економікою. Логістичні системи – один із важливих факторів, що впливає на

формування соціально-економічних основ нової суспільної системи. Якщо спочатку вони застосовувалися для військового постачання, потім для традиційних галузей виробництва, то на даний момент часу їх активно запроваджують у сфері послуг, зокрема, в організації туристичного бізнесу [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи створення логістичних систем започатковано в роботах: Д. Еріксона, С. Моллера, М. Крістофера, Дж. Купера, М. Портера, Н. Хатчинсона, Р.Д. Шапіро, Р.Дж. Шрьодера, Дж. Юхансона, Б.А. Анікіна, Н.В. Афанасьєвої, М.П. Гордона, М.Є. Залманової, В.А. Литвиненко, О.А. Новікова, Б.К. Плоткіна, А.Н. Роднікова, А.І. Семененко,